

ШЛЯХИ Й УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА В УКРАЇНІ

WAYS AND CONDITIONS OF FORMATION OF YOUNG STUDENTS' ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES IN CHINA AND UKRAINE

У статті здійснено аналіз шляхів та умов формування художньо-творчих здібностей молодших школярів. Доведено, що формування художніх умінь є корисним для розвитку загальних творчих здібностей дитини молодшого шкільного віку. Обґрунтовано, що розвиток естетичної культури буде більш помітним там, де людина з дитячих років виховується на творах мистецтва рідного краю. Народне декоративно-прикладне мистецтво вічне, як і народ. Воно з покоління в покоління стає дедалі багатшим на різні прояви і дарує своїм шанувальникам нові й нові форми образотворення декору, у яких яскраво відображається коріння як українців, так і китайців. Запропоновані різні форми та методи розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів на заняттях з образотворчого мистецтва. Здібності розглядаються як індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої, від яких залежить можливість успіху діяльності, а обдарованість – як якісне своєрідне поєднання здібностей (індивідуально-психологічних особливостей), від якого також залежить можливість успіху у діяльності. Формування людини у праці, творчій діяльності – основоположна теза, з якої ми виходимо у вивченні народного мистецтва, яке є важливою складовою частиною у формуванні гармонійної особистості майбутнього. Через творчу працю, яка дає можливість максимально розкрити всі сторони людської натури, йдуть найактивніші процеси творчої матеріалізації людського духу, самовияву і самоствердження людини. У статті доведено, що активне засвоєння спадщини народного мистецтва як своєрідної форми трудової та творчої діяльності має важливе значення у вихованні людини майбутнього. Крім морально-виховних можливостей, краса творів народного декоративно-прикладного мистецтва має творчоспонукальну здатність, що є надзвичайно важливою рисою у вихованні гармонійної особистості. Отже, при організації естетичного виховання в початковій школі важливо,

щоб кожна дитина була спроможна не лише інтуїтивно, але й свідомо сприймати красу довкілля та його художньо-образне відображення у творах мистецтва.

Ключові слова: учні молодшого шкільного віку, образотворча діяльність, художньо-творчі здібності.

The article analyzes the ways and conditions of the formation of the artistic and creative abilities of younger students. It is proved that the formation of artistic skills is useful for the development of the general creative abilities of a child of primary school age. It is substantiated that the development of aesthetic culture will be more noticeable where a person has been brought up from works of art from his native land since childhood. Folk arts and crafts forever, like people.

From generation to generation, folk-decorative art is becoming richer in various manifestations and gives its fans new and new forms of creative decor, which clearly reflects the roots of both Ukrainians and Chinese. Various forms and methods of developing the artistic and creative abilities of elementary schoolchildren in the classes in the visual arts are proposed.

Folk art plays a major educational role in addressing one of the problematic issues of present-day "man and thing": the artistic taste and the range of things that surrounds his subject environment and which express his interests. A decisive feature of folk art is their inseparability from everyday life. Going into life, they design this feature for the expediency of our selection of things that will further "educate" ourselves.

Folk art traditions teach our contemporaries a careful, analytical attitude to the issues of innovation: in the bosom of folk art, in fact, as in all activities, should not be accidental, episodic. In this regard, it is necessary to be equal to the standard samples, checked by the most basic judge – time and taste of previous generations; true innovation in folk art should be understood as one that will in the near future become a tradition.

Key words: primary school students, visual activity, artistic and creative abilities.

УДК 373.3.046–021.64:159.923.38(510)
(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-3-22>

Чжао Юйсян,

аспірант кафедри педагогіки і методики початкового навчання
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі суспільного життя головним напрямом культурного і національного виховання є звернення до людини, до її духовного розвитку і становлення. Високий рівень розвитку духовного світу та розуміння етнокультури сприяють розвитку традицій національного мистецтва.

Майже в кожній людині з перших років життя відбуваються приємні зустрічі з мистецтвом. З дитинства у своїй пам'яті людина зберігає не лише знайомі красовиди, а й обличчя багатьох людей, образи предметів, що оточували її в рідній оселі. У кожній хаті – своя краса, у кожній особистості – свої улюблені речі. Це сорочка, вишита

добрими матусиними руками, гончарний посуд, дерев'яні ложки, прикрашені різьбленням, яскраві писанки, чарівні вишиті та ткані рушники, вироби лозоплетіння та багато інших речей, які викликають яскраві й милі серцю спогади.

Більшість цих речей можна віднести до естетичних предметів або мистецьких творів, адже вони мають у собі справжню художню цінність, відбивають ставлення людини до навколишнього світу, відтворюють спосіб естетичного та духовно-практичного освоєння дійсності. Вони надзвичайно важливі своєю самодостатністю, своєю включеністю в духовний світ людини, у її культуру.

Цілком імовірно, що розвиток естетичної культури буде більш помітним там, де людина з дитячих років виховується на творах мистецтва рідного краю. Народне декоративно-прикладне мистецтво вічне, як і народ. Воно з покоління в покоління стає дедалі багатшим на різні прояви і дарує своїм шанувальникам нові й нові форми образотворення декору, у яких яскраво відображається коріння як українців, так і китайців.

Мета китайського живопису полягає у проведенні найбільшою стислості художній шарм, несучий сенс нескінченного. У китайській традиційній філософії Всесвіт складається із вдихів (QI) різних щільностей і завжди в русі, джерело життя. Щоб відтворити ці вдихи в образі, художник дає йому життя шляхом встановлення прямого зв'язку між Всесвітом, живописом і людиною. Отже, це більше, ніж просто естетичне: це мистецтво жити. Формати, використовувані в китайському живописі, дуже різноманітні. Найвідоміші з них – великий ролик, горизонтальний формат, діапазон і т. д. Суб'єктами картини можуть бути люди, пейзажі, квіти і птахи, звірі, комахи і риби, архітектура і т. д. Джерела натхнення – безпосередньо як у природі, так і в живописі. Отже, пейзажі, персонажі, квіти і птахи – це три привілейовані теми китайських художників.

Будувати процес виховання молоді у відриві від національної культури означає формувати покоління людей без роду і племені. Однією з умов формування етнокультури дитини є належна організація наукового та навчально-виховного процесу, звернення до духовних коренів народного мистецтва, його зв'язків із природою, побутом, фольклором; до живих традицій, у т. ч. до використання матеріалу, інструментів та обладнання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Складовою частиною сучасної загальноосвітньої підготовки є залучення молоді до художнього мистецтва, яке здавна визнавали важливим засобом формування особистісних якостей людини та її духовного світу. Від того, наскільки ефективним буде нині цей процес, залежить наше майбутнє. У зв'язку з цим перед педагогією мистецтва постає багато проблем, серед яких однією з найактуальніших є проблема формування художньо-творчих здібностей учнів. У мистецькій педагогіці упродовж тривалого часу ця проблема залишається актуальною. Її наукова розробка природно впливає з тих вимог, які ставляться перед учителем образотворчого мистецтва, і безпосередньо впливає на теорію та практику мистецької освіти КНР та України. Цілеспрямований мистецький розвиток здійснюється в різних ланках шкільної освіти, серед яких важливу роль відіграють дитячі художні гуртки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема здібностей глибоко досліджена

у психолого-педагогічній науці у різних аспектах. Проблема розвитку творчих здібностей школярів докладно вивчена такими дослідниками, як Ю. Азаров, Л. Виготський, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калик, М. Нікандров, Н. Кічук, Б. Коротяєв, Г. Тарасенко, Ю. Самарін, С. Сисоєва, Л. Ярошук та ін. Серед китайських учених цією проблемою займалися Гу Юй Мей, Сюй Дін Чхун, Ван Лей, Вей Лімін, Цзинь Нань, Чен Дін, Чжао Веньфан та ін.

Проте, всупереч посиленій увазі науковців до цієї проблеми, не отримало належного опрацювання теоретичне обґрунтування розвитку художньо-творчих здібностей учнів у КНР та в Україні.

Мета статті – теоретично обґрунтувати зміст і структуру поняття «художньо-творчі здібності» та педагогічні умови, які б дозволили забезпечити ефективний розвиток художньо-творчих здібностей учнів у КНР та в Україні.

Виклад основного матеріалу. У психології розвиток трактують як процес якісних змін у психіці [6]. У педагогіці його характеризують як результат педагогічних впливів на особистість [5]. У контексті нашого дослідження розвиток розуміємо як системно організований процес педагогічних впливів вчителя на особистість учня, що зумовлює поступове накопичення кількісних змін і призводить до появи якісно нового стану дитини.

Аналіз наукової літератури дав підстави стверджувати, що класифікувати поняття «здібність», «обдарованість» і «талант» слід на єдиній підставі – успішності діяльності. Здібності розглядаються як індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої, від яких залежить можливість успіху діяльності, а обдарованість – як якісне своєрідне поєднання здібностей (індивідуально-психологічних особливостей), від якого також залежить можливість успіху у діяльності [3].

У словниках поняття «здібність» взагалі розглядається як природна обдарованість та уміння, а також можливість виконувати будь-які дії [2; 5].

С. Гончаренко поняття «здібності» визначає як стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони виявляються у тому, як особистість навчається, набуває певних знань, умінь і навичок, оволодіває певними видами діяльності, включається у творче життя суспільства. Здібності людини розвиваються у процесі засвоєння нею суспільного досвіду, виховання і навчання, у процесі трудової діяльності.

Здібності поділяються на загальні – такі, що проявляються у будь-якій діяльності, і спеціальні, характерні для певних її видів (математичні, технічні, музикальні тощо). Вищим ступенем розвитку здібностей є талант.

Творчі здібності формуються протягом усього життя людини, але дослідження Т. Байбари,

Д. Богоявленської, Л. Виготського, Ю. Гільбуха. Л. Лозової показують, що саме молодший шкільний вік є найсприятливішим для творчого розвитку дітей, їхніх здібностей до творчості. У цей період активно розвиваються уява, дар фантазувати, творчо мислити, критично оцінювати діяльність. Розвиток творчої особистості потребує відповідних умов, від яких залежить його ефективність, продуктивність виявів особистості як суб'єкта діяльності. Цьому найбільшою мірою сприяє навчально-виховний процес із єдиними підходами та вимогами до кожної дитини, наданням їй максимальних можливостей для виявлення і розкриття творчих здібностей учнів.

Народне декоративно-прикладне мистецтво стало невід'ємною частиною нашого духовного багатства. Творчість народних майстрів завжди набувала широкого визнання в нашій країні і за кордоном. А причина цієї всенародної уваги й любові до різноманітного доробку народних митців полягає в демократичній і гуманістичній природі народного мистецтва, яке виражає творений століттями чуттєво-практичний досвід поколінь, показує розуміння найголовніших закономірностей і фундаментальних цінностей життя. Нас завжди приваблювала і приваблює краса і доцільність творів народного мистецтва. Специфічний зміст їхньої образності завжди знаходив собі найвиразнішу в художньому відношенні та найлаконічнішу – в технологічному форму, яка найбільш повно доносила ідею твору. Нашу увагу не може не привертати шанобливе ставлення майстрів до матеріалу, з яким їм довелося працювати. Воно завжди співвідноситься зі ставленням до природи, розумінням непорушного зв'язку з нею. Народні майстри впродовж віків освоювали секрети технічної майстерності, формотворення, орнаментування, розвитку художніх образів, що надавало витворам народного декоративно-прикладного мистецтва життєствердного характеру, збагачувало яскраву й лаконічну мову мистецтва, запозичену у світі природи, у скарбниці фольклору, в народних звичаях та обрядах. У своїй сукупності ці особливості формували в людей високі патріотичні почуття, оптимістичне ставлення до життя, проявляли риси національного характеру у творах митців. Діалектично розвиваючись у межах специфіки своїх видів і жанрів, народне мистецтво ніколи не було ізольованим, відосбленим від загального художнього процесу доби і, за всієї повільності та поступовості розвитку, залишалося актуальним, співзвучним його прогресивним і демократичним ідеям. Сьогодні вся актуальність народного мистецтва зростає на нових засадах історичного розвитку, що забезпечує повноцінне художнє і водночас інтенсивне розкриття прихованих у його суті можливостей.

Народне мистецтво стало загальнонародним надбанням, значення його виходить далеко

за межі суто мистецтвознавчих компетенцій та оцінок. Воно невіддільне від завдань побудови нового демократичного суспільства і формування нової особистості.

Живопис розвивається в Китаї більше тисячі років. Він ґрунтується на оригінальному способі мислення, у якому підкреслюється єдність людини і космосу і безперебійний динамізм цього всесвіту. Окрім подання форми, китайський живопис прагне виразити серце, внутрішній рух істот. Китайський живопис складається з одного або декількох віршів, каліграфії, пофарбованих зображень і печатки художника. Різні методи слід відрізнати: Gongbi техніка (Обережні щіткою або точніше кисті) характеризується *delicacy* і його точність у деталях. *Baimiao* техніка (Малювання лінії) малює тільки контури з чорним чорнилом. Він прикріплений до Gongbi. Техніка Можу (Без рамки) схожий на Gongbi, але це не звернути контури. *Xieyi* техніка (Щоб написати ідею або Писати намір) характеризується повним макетом і використовує принцип діапазону. *Shuimo* техніка (Чорнила та вода) є стиль *Xieyi*.

У системі естетичного та художнього виховання важливе місце належить народному декоративно-прикладному мистецтву, яке входить у світ людини з перших її днів і супроводжує все життя. Перші іграшки, колискові пісні, казки, легенди, найпростіші рухи в танці вводять дитину в чарівний світ народної творчості. Дитячі малюнки «повторюють» багатовіковий цикл накопичення декоративно-зображувального фону народного мистецтва: від найпростішої лінії до умовного зображення зірки, квітки, птаха, риби, звіра і далі, до конкретних предметів і людської постаті.

Неможливо переоцінити цей момент залучення маленької людини до вічного і прекрасного світу фольклору – усного й образотворчого, тому в нашій державі нині велике значення надається художньо-естетичному вихованню підростаючого покоління на зразках «комплексного» народного мистецтва: тут і малювання, і робота з глиною чи пластиліном, деревом, і вишивка, і аплікація, і витинання, і «зодчество» – поки що за допомогою кубиків і найпростіших конструкторських наборів.

Народне декоративно-прикладне мистецтво внаслідок своєї специфіки покликане внести в життя момент гри, прикрасити, розважити, формувати світогляд через ті естетичні почуття, які народжуються в людей від практичного користування справді художніми речами, від споглядання їх як частини природи і навколишньої реальної дійсності. Тому воно є найважливішим компонентом і етапом у вихованні естетичних смаків і формуванні внутрішнього світу дитини. Крім того, народна образність синтезує в собі духовну і матеріальну творчість як цілісну і нерозривну, яка складалася історично і вивірена віками.

Світ декоративних образів, світ яскравих кольорів, простих і доступних форм творів народного мистецтва захоплює людей, викликає насолоду, одухотворює їх, підносить до стану натхнення, створюючи тим самим психологічний комфорт. Це перший етап «діалогу» з красою. Подальше глибоке спілкування зі світом прекрасного активізує людські емоції, викликає до життя творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує художнє відчуття, формує елементи образного мислення. Нагромаджений емоційний досвід пробуджує в людині художника з високою культурою і гаммою почуттів, веде до вдосконалення інтелекту.

Крім морально-виховних можливостей, краса творів народного декоративно-прикладного мистецтва має творчо-спонукальну здатність, що є надзвичайно важливою рисою у вихованні гармонійної особистості. Краса викликає бажання творити, додержуватися законів її буття у всіх сферах людської діяльності. Естетичне ставлення, як відомо, виникло на базі предметно-практичної діяльності людини як прояв її духовного начала. Тут важливо підкреслити, що специфічною рисою декоративно-прикладного мистецтва є розуміння людьми краси речей не як результату їх оздоблення, а, головним чином, того творчого процесу, внаслідок якого виник той чи інший твір.

Формування людини у праці, творчій діяльності – основоположна теза, з якої ми виходимо у вивченні народного мистецтва, яке є важливою складовою частиною формування гармонійної особистості майбутнього. Через творчу працю, яка дає можливість максимально розкрити всі сторони людської натури, йдуть найактивніші процеси творчої матеріалізації людського духу, самовияву і самоствердження людини. Уроки народного мистецтва підтверджують крилатий вислів «Труд переростає в красу», стимулюють розвиток творчого потенціалу особистості, формують творче ставлення до праці як першої життєвої необхідності у будь-якій діяльності. Трудові процеси, які лежать в основі традиційної майстерності, викликають продуктивну уяву, фантазію, без яких не існує емоційної культури людини, формують цінні риси характеру: почуття власної гідності, наполегливість у подоланні труднощів, цілеспрямованість, уміння пізнавати явища життя у всій їхній складності та суперечливості.

Важливо підкреслити ще один аспект цього питання. Прикладне мистецтво народу завжди розвивалося в тісному зв'язку з природою, яка була базою сировини, світом художніх прообразів, тем тощо. Таке спілкування завжди породжувало бережливе й економне ставлення до матеріалу і тих художніх цінностей, якими природа його наділила. Велику виховну роль відіграє народне мистецтво у вирішенні одного з проблемних питань сучасності «людина і річ»: художній смак і коло

речей, якими людина оточує своє предметне середовище і які є виразниками її інтересів. Вирішальною особливістю творів народного мистецтва є їх невіддільність від повсякденного життя. Входячи в побут, вони проєктують цю свою рису на доцільність нашого відбору речей, які надалі «виховуватимуть» і нас самих.

Таким чином, активне засвоєння спадщини народного мистецтва як своєрідної форми трудової і творчої діяльності має важливе значення у вихованні людини майбутнього. Ми розглянули вплив лише деяких естетичних категорій творів декоративно-прикладного мистецтва. Як і все мистецтво, народне мистецтво перебуває нині в колі найголовніших взаємозв'язків культурного процесу (колективного, індивідуального та національного), які, у свою чергу, генерують і збагачують можливості виховних функцій мистецтва в розвитку людської особистості засобами народного мистецтва на новому історичному етапі розвитку незалежної української держави.

Одним із принципів народного мистецтва справедливо вважається колективність. Показово, що мажорний тон народного мистецтва зумовлений саме колективним його характером. Спільне вирішення творчих і технологічних питань, передача майстерності з одного покоління в інше, система творення образів, естетичних уявлень тощо утверджували в певних суспільних групах віру в цінність праці, породжували оптимістичні погляди на життя. Саме колектив, а не окремі його представники, формував локальні риси місцевої самобутності, виховував і виховує патріотичні почуття, гордість за ту землю, яка віками народжувала художників-одномумців, викристалізовує і підтримує спільність і постійність смаків у часі.

Згуртовуюча функція народного мистецтва неocenна. Однак вона полягає не в тому, щоб сформувати якийсь усереднений, однорідний смак має, а навпаки, у стимулюванні індивідуального розвитку на основі суспільно-історичного досвіду. Саме тому масовість народного мистецтва розглядається нами не як самоціль, а як можливість охопити його впливом якомога більше членів суспільства, розбудити в них творчу активність, творчу індивідуальність. Сьогодні поняття колективності народного мистецтва як поняття творчої співдружності групи майстрів району чи регіону, об'єднаних спільною ідейно-художньою позицією, доповнюється розумінням самих якостей художніх структур певного виду чи жанру, створених багатовіковим досвідом народу, тобто розглядається як категорія естетична. Це розширює діапазон можливого впливу народного мистецтва на формування світогляду особистості.

З питанням колективного та індивідуального в народному мистецтві тісно пов'язане питання традицій і новаторства. Колективні засади народного

мистецтва в ході своєї еволюції сформували ядро народної творчості – традицію. Вона дисциплінує наші смаки, формує кодекс народної етики й естетики, передає з минулого в майбутнє встановлені століттями форми, ідеї, образи, теми, і саме цим акцентує розуміння стабільності світу, стабільності всього кращого в людині. Водночас традиція ніколи не сприймалася як догма чи канон. Традиція жодним чином не заперечує розвиток, а навпаки, диктує потребу постійного оновлення, розширення, поглиблення. Тому традиційне мистецтво народу постійно супроводжують новації та новаторство.

Причетність до часу, відповідальність за нього – одна із суспільно вагомих рис, яка визначатиме рівень особистості майбутнього. Традиції народного мистецтва навчають наших сучасників уважно, аналітично ставитися до питань новаторства: у лоно народного мистецтва, власне, як і в усі види діяльності, не повинно потрапити випадкове, епізодичне. У цьому плані слід рівнятися на еталонні зразки, вивірені найпринциповішим суддею – часом і смаком попередніх поколінь; справжнє новаторство в народному мистецтві слід розуміти як таке, що в недалекому майбутньому перейде в ранг традиції.

У цій спробі визначити місце та роль народного мистецтва у вихованні гармонійно розвинутої особистості майбутнього, певна річ, окреслені лише деякі вихідні положення. Кожне з них при спеціальному і систематичному вивченні розгалужується на складний і багатоаспектний комплекс досліджень, який сьогодні розглядається як суспільно значуща проблема.

Висновки. Проведений педагогічний експеримент у початкових школах України та КНР дав

підстави стверджувати, що основними видами учнівської творчості, які сприяють ефективному розвитку художньо-творчих здібностей, були: імпровізація на заданий музичний рисунок, уміння провізувати ритм чи мелодії до знайомого музичного твору, завдання на вільну імпровізацію-доскладання; слухання й аналіз музичних творів різних жанрів; ансамблеве музикування; участь у фестивалях-конкурсах дитячої творчості на виконання віртуозної п'єси, на виконання поліфонічного твору; участь у позанавчальних виховних заходах із метою оволодіння дітьми засобів виразності музично-драматичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воронюк І.В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Київ : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2003. 20 с.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. Москва : Просвещение, 1967. 93 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 218 с.
4. Жерновникова О.А., Сунь Цзінцю. Досвід упровадження методу «Сузукі» у дошкільних навчально-виховних закладах Китаю. *Суспільні дослідження у 21 сторіччі* : матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (25 березня 2017 р., м. Краматорськ). Вінниця, 2017. С. 81–82.
5. Китайський живопис. URL: <http://www.chine-culture.com/uk/%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81.php>.
6. Рогозіна В. Особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Мистецтво та освіта*. 1997. № 2. С. 5–9.